

3. Постановление Совмина «Об утверждении Положения о порядке предъявления и рассмотрения претензий предприятиями, организациями и учреждениями и урегулирования разногласий по хозяйственным договорам» от 17.10.1973. — № 758 // Электронный ресурс. — Режим доступа: <http://www.bestpravo.ru/sssrgn-normy/h6p.htm>.

4. Фаршатов И. А. Исковая давность. Законодательство: теория и практика / И. А. Фаршатов. — М.: Городец, 2004. — 80 с.

Акімова А.О.

*асистент кафедри цивільного процесу
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ПОРЯДОК РОЗІРВАННЯ СПАДКОВОГО ДОГОВОРУ ТА ВИЗНАННЯ ЙОГО НЕДІЙСНИМ В ПОРЯДКУ ЦИВІЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА

Поняття спадкового договору закріплене у ст. 1302 Цивільного кодексу України. Сутність його полягає у тому, що за спадковим договором одна сторона (набувач) зобов'язується виконувати розпорядження другої сторони (відчужувача) і в разі його смерті набуває право власності на майно відчужувача [1].

Оскільки спадковий договір є не заповітом, а самостійним видом договору, на нього не поширюються правила про обов'язкову частку в спадщині (ст. 1241 ЦК), а тому неповнолітні або непрацездатні діти, непрацездатний подружжя або батьки відчужувача можуть лише оспорити положення спадкового договору і, зокрема, наявність у них права на обов'язкову частку, у судовому порядку [2].

Статтею 1308 Цивільного кодексу України (далі — ЦК України) регламентується питання розірвання судом спадкового договору на вимогу відчужувача у разі невиконання набувачем його розпоряджень. Розірвання спадкового договору може бути зумовлено різними підставами. Погіршення відносин між сторонами договору виникає і в тому випадку, коли інші особи претендують на об'єкт договору і схилиють відчужувача на розірвання договору з підстави, що цей договір не вигідний для відчужувача. Такі обставини призводять до того, що відчужувачі шукають привід для розірвання договору і укладення нового договору з іншим набувачем на більш вигідних умовах.

Спадковий договір може бути також розірвано на вимогу набувача у разі неможливості виконання ним умов договору відчужувача.

За Цивільним кодексом України ініціювати розірвання спадкового договору в суді можуть лише відчужувач або набувач. Інші особи, зокрема спадкоємці відчужувача, не можуть пред'являти вимоги про розірвання спадкового договору.

Але статтею 1308 ЦК не регламентовано всі варіанти розірвання спадкового договору, які передбачити неможливо. Зокрема, спадковий договір може бути розірваний і після смерті відчужувача, коли виконання не було здійснено або було здійснено частково, чи здійснювалось неналежно або з простроченням. У таких ситуаціях вважається, що ініціювати провадження в суді може: особа, яка контролює виконання зобов'язання.

Якщо у призначеної особи є відомості про інших заінтересованих осіб, то позов може бути звернений саме від них, тоді призначена особа може виступати у суді в якості свідка. Заінтересованими у цьому випадку будуть інший із подружжя, що залишився живим і вправі претендувати на спадкування, та інші спадкоємці відчужувача, оскільки майно, яке входило до предмету невиконаного договору має успадковуватися ними на загальних підставах. Невиконання ж набувачем умов договору при набутті права власності на майно за договором порушує їх право на спадкування.

Наведеними у ст. 1308 ЦК України випадками підстави припинення спадкового договору не вичерпуються. Вказані у цій статті спеціальні підстави розірвання судом спадкового договору засновуються на вимозі тільки однієї сторони. За наявності ж згоди обох сторін спадковий договір може бути достроково розірваний на підставі загальних положень про зобов'язання. В цьому разі розірвання спадкового договору вчиняється у такій самій формі, що й укладення договору, тобто у письмовій формі з обов'язковим нотаріальним посвідченням [3].

Оскільки ст. 1308 ЦК не встановлено правових наслідків розірвання договору, то можна припустити, що останні залежать від причин розірвання і стадії виконання умов договору, визначених у договорі зобов'язань, оскільки загалом не можна прирівнювати спадковий договір до договору довічного утримання та застосовувати наслідки, передбачені ст. 756 ЦК. Такі наслідки можуть застосовуватися, якщо договір має змішаний зміст з елементами договору довічного утримання.

На практиці виникають ситуації про визнання недійсними окремих частин спадкового договору, оскільки деякі з них суперечать вимогам закону. Так, недійсність окремої частини спадкового договору не має наслідком недійсності інших його частин і правочину

у цілому, якщо можна припустити, що спадковий договір було б вчинено і без включення до нього недійсної частини. Якщо підстав для такого припущення немає, то спадковий договір визнається недійсним.

Отже, для укладення спадкового договору необхідне досягнення згоди сторін з усіх істотних його умов, якими є визначення майна, що має перейти до набувача після смерті відчужувача, визначення переліку, характеру, порядку та строку виконання дій набувачем, а також додержання відповідної форми — письмової з нотаріальним посвідченням, яка є також істотною умовою спадкового договору.

Якщо звернутися до досвіду зарубіжних країн, то у Швейцарії після укладення спадкового договору заповідач втрачає право на складення заповіту щодо свого майна. Разом з цим, цивільне законодавство Швейцарії передбачає можливість односторонньої відмови від спадкового договору. Така відмова можлива лише щодо односторонніх розпоряджень, які включені в спадковий договір. Якщо ж мова йде про обов'язкові договірні розпорядження, то відмова від них можлива лише у випадках, прямо передбачених договором. Так, одностороння відмова від договору, без згоди іншої сторони, можлива, якщо це прямо передбачено договором, якщо одна із сторін порушила або не виконала прийняті на себе зустрічні зобов'язання або ж внаслідок дефекту волі. Договір вважається припиненим, якщо спадкоємець помер раніше за спадкодавця.

За німецьким цивільним законодавством договір про спадкування в силу свого обов'язкового характеру не може бути скасований в односторонньому порядку. Його дійсність може оспорюватися в суді за підставами, прямо передбаченими законодавством. Так, відповідно до Німецького цивільного уложення договір про спадкування може оспорюватися спадкодавцем, якщо:

- 1) спадкодавець помилявся щодо свого волевиявлення або взагалі не мав наміру здійснювати волевиявлення такого змісту і слід вважати, що, знаючи стан справ, він не вчинив би його;

- 2) спадкодавець вчинив розпорядження під впливом помилкового припущення чи очікування, що певна обставина настане або не настане, або якщо його протиправно примусили до цього шляхом погроз;

- 3) спадкодавець не врахував інтереси особи, яка має право на обов'язкову частку у спадщині, про існування якої спадкодавець не знав при складенні заповідального розпорядження, або яка народилася чи набула право на обов'язкову частку у спадщині після

складення такого розпорядження та за умови, що особа, яка має право на обов'язкову частку у спадщині, перебуває серед живих на момент оспорювання. Оспорювання договору про спадкування допускається протягом одного року.

Література:

1. Науково-практичний посібник / С.Я. Фурса, Є.І. Фурса, О.М. Клименко, С.Я. Рябовська, Л.О. Кармаза та ін. — К.: Видавець Фурса С.Я.: КНТ, 2007. — 1216 с.

2. Бичківський О. О. Спадковий договір: проблемні питання законодавчого врегулювання / О. О. Бичківський. // Вісник Запорізького національного університету. — 2010. — №2. — С. 136—141.

3. Цивільний кодекс України: Науково-практичний коментар / [За заг. ред Є.О.Харитонова, О.І. Харитонові, Н.Ю. Голубевої]; 2-ге вид.,перероб. і доп. —К.: Правова єдність, 2009. —744 с.

Новіков Д.В.

*аспірант кафедри цивільного права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

МЕЖІ ВТРУЧАННЯ ДЕРЖАВИ У ЗДІЙСНЕННЯ ПРАВА ВЛАСНОСТІ У ПРАКТИЦІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ

Відповідно до статті 1 Першого Протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі — Перший Протокол) [1] захист права мирного володіння не обмежує права держави щодо забезпечення виконання таких законів, які вбачаються їй необхідними для здійснення контролю за використанням власності відповідно до інтересів суспільства та для забезпечення сплати податків та інших зборів чи штрафів.

Отже, можна зробити висновок, що межі здійснення контролю державою за правом власності при проведенні, скажімо, фінансової політики є доволі широкими.

У справі «Джеймс проти Сполученого Королівства» [2] Європейський суд з прав людини (далі — Суд, Європейський суд) зазначив, що завдяки безпосередньому знанню суспільства та його потреб національні органи влади мають більш широкі, ніж міжнародний суд, можливості для оцінки того, що відповідає суспільним інтересам. Саме тому механізм захисту права власності, передбачений Конвенцією, в першу чергу, покладає саме на національні органи влади обов'язок початкової оцінки як наявності проблеми